

Németh Kristóf

Medermorfológia változásának térbeli vonzatai a Tisza Kisköre–Gyálarét közötti szakaszán

A XIX. századi folyószabályozások jelentős geomorfológiai változásokat eredményeztek folyóinkon: az esés nőtt, a medrek bevágódtak és a szélességviszonyok is jelentősen átalakultak. Mivel azonban a szabályozások előtti felmérések adatai nehezen összevethetők a szabályozásokat követően rendszeresített VO szelvények adataival, ezért a mederfejlődést általában az 1890-es szelvényezéstől kezdve vizsgálják. Kutatásomban az 1834–1845 között zajló Tisza-mappáció során felvett keresztshelvényekből származtatott paramétereket hasonlítottam össze a 2017-ben szonárral és LIDAR-al felmért folyómeder mutatóival. A szabályozások előtti mederszelvények megismerése azért fontos, mert az tükrözte leginkább a természetes állapotot, a munkálatok kiindulópontját.

A kutatás vizsgálati területe a Tisza 159–404. fkm-es szakaszára koncentráldik. A vizsgálatok elvégzéséhez mintegy 510 egykori, illetve a megrövidült szakaszon hasonló szelvényssűrűséggel kiemelt 320 jelenlegi szelvény összehasonlítását végeztem el a Tisza Gyálarét és Kisköre közötti 245 km-es szakaszán. Hogy az összevetéseim térbeli különbségeit keressem, az egykori meder futásirány-változásai alapján 16 morfológiai szektort különítettem el. A vizsgált paraméterek, így a szélesség, a mélység, a szelvényterület, a szélesség-mélység arány, a hidraulikus sugár és a mederesés hosszútávú változásait szektoronként grafikonokon és térképeken ábrázoltam. Mindemellett a paraméterek folytonos változásának megfigyelésére mozgóátlagot számítottam az egykori és a mai viszonyok ismertetésére. Ennek segítségével megállapíthattam olyan trendeket és változásokat a folyón, melyek rávilágítanak a szabályozások – vízgazdálkodási szempontból – negatív következményeire is.

Eredményeim alapján a meder szélessége átlagosan 19%-kal szűkült, miközben mélysége 18%-kal növekedett, így a közepes szelvényterület összességében 1,6%-kal csökkent. A szélességmélység arány 35%-kal csökkent, a hidraulikus sugár 15%-kal növekedett. Szektoronként eltérő változások mentek végbe, területi különbségek és trendváltozások is látszódnak a vizsgálatokon.

Oláh Szabolcs

Heves vármegye Vitézi Székének soha fel nem épült vitézi székháza

A Vitézi Rend a Horthy-kor egy új intézménye volt, melyet Horthy Miklós alapított. Horthy elgondolása alapján a vitézek egy új elitet képeznének a magyar társadalmon belül. A kutatás jelenlegi állása alapján több mint 27 000 személy

köthető a szervezethez, akik minden társadalmi rétegében jelen voltak. A magas létszámú tagság és az intézmény kiemelt szerepe miatt fontos volt a Vitézi Rend fennkölt megjelenése, melynek egyik módja a vitézi székházak voltak.

Előadásom célja, hogy bemutassam Heves vármegye Vitézi Székének meg nem valósult vitézi székházának történetét. Ezáltal ismertetve, hogy milyen általános nehézségek merültek fel egy-egy székház létesítése során, illetve prezentálva az Egerben végbement történeteket. A kutatásom fő forrásának az MNL Heves Vármegyei Levéltárában őrzött alispáni iratok számítanak, mivel a vármegyei vitézi szék irattára nem maradt fenn. További fontos támpillért jelentettek más közgyűjtemények iratanyagai, a kortárs kiadványok, illetve az eddig született szakirodalom.

Prezentációm első részében a kutatás lehetőségeit, nehézségeit és forrásait ismertetem. Ezt követően röviden bemutatom a Vitézi Rendet, és azon belül a vitézi székházak általános történetét. A szükséges alaptudás bemutatása után betekintést adok Heves vármegye Vitézi Székének fel nem épült vitézi székházának történetébe. Ennek során külön kitérek az ügy támogatottságára. Végül összegzem a fontosabb eredményeim.

Öner Erika

A Kücsük-Kajnardzsai béke Decsy Sámuel *Osmanografia*-jában: tudomány, politika és előítélet határán

Az előadás azt vizsgálja, hogyan értelmezte Decsy Sámuel *Osmanografia* (1788–1789) című művében a Kücsük-Kajnardzsai békét (1774), amely lezárta az orosz–török háborút, és döntő fordulópontot jelentett a 18. század végi európai és balkáni politikai viszonyokban. A *Osmanografia* az Oszmán Birodalom első átfogó, magyar nyelvű leírása, amelyben a szerző – orvos, filozófus és polihisztor – a felvilágosodás tudományos szellemiségében törekedett tárgyilagos, kiegyensúlyozott képet adni a „Török Birodalomról”. A tanulmány bemutatja, hogy Decsy miként kapcsolta a békeszerződés értelmezését a korszak „államleíró” (*Staatenbeschreibung*) hagyományához és a göttingeni iskola *Universalgeschichte und Weltstatistik* koncepciójához. A béke bemutatása nála nem pusztán diplomáciai összegzés, hanem politikai, vallási és társadalmi következményekkel teli elemzés: kitér a Krími Kánság sorsára, az ortodox keresztények helyzetére, valamint az orosz befolyás növekedésére a Balkánon és Kelet-Európában. Noha Decsy célja a tárgyilagosság volt, írása mégis magán viseli a kor oszmán-ellenes attitűdjét, és összhangban áll a békét követő évtizedek politikai közhangulatával. Munkája így egyszerre tükrözi a felvilágosodás tudományos objektivitásra való törekvését és annak korlátait: a *Osmanografia* a magyar felvilágosodás tudományos önreflexiójának, valamint az európai „keleti kérdés”